

Arealstrategi Kvinesdal 2040

Kunnskapsgrunnlaget for forslag til arealstrategi i kommuneplanens
samfunnsdel, Kvinesdal 2040

Innhold

1.0	Innledning	2
1.1	Satsingsområder ny samfunnsdel	3
1.2	Oppbygging av dokumentet	3
2.0	Senterstruktur og stedsutvikling	3
2.1	Senterstruktur	3
2.2	Stedsutvikling	6
3.0	Utbyggingsmønster	7
3.1	Befolkningsutvikling	7
3.2	Boligpotensiale i gjeldene planer	9
3.3	Bolig- og husholdningssammensetning	10
3.4	Nye boligområder	11
3.5	Spredt boligbebyggelse i LNF-områdene	12
3.6	Lokalisering av kommunale tjenester	13
3.7	Personbiltrafikk	13
3.8	Kollektivtransport	14
3.9	Universell utforming	14
3.10	Samfunnssikkerhet	15
4.0	Næringsutvikling	15
4.1	Nå-situasjonen for næringslivet i Kvinesdal	16
4.2	Næringsarealer i dag	16
4.3	Lokalisering av næringsarealer	17
5.0	Grønnstruktur og friluftsliv	18
5.1	Grønnstruktur	18
5.2	Friluftsliv	19
6.0	Bærekraftig arealbruk	20
6.1	Jordvern	20
6.2	Naturmangfold	23
6.3	Landskap	26
6.4	Kulturminner	26
6.5	Sjø- og vassdrag	26
7.0	Forslag til overordnede arealprinsipper i ny samfunnsdel Kvinesdal 2040	27

1.0 Innledning

Ved utforming av ny samfunnsdel er det lagt til grunn at det skal utarbeide en overordnet arealstrategi for Kvinesdal kommunen som skisserer hvordan bruken av areal skal tilpasses de overordnede mål for samfunnsutviklingen mot 2040. Arealstrategien skal vise koblingen mellom ønsket samfunnsutvikling og arealbruk, og bidra til å «oversette» mål og strategier i samfunnsdelen til arealpolitiske grep i arealdelen. Arealstrategien skal sikre langsiktig retning på kommunes areal- og ressursforvaltning.

Utforming av arealstrategi må også sees som oppfølging av *Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019-2023*, hvor regjeringen uttrykker forventning om at kommunene utarbeider arealstrategier som del av kommuneplanens samfunnsdel, og at arealstrategien legges til grunn ved revisjon av kommuneplanens arealdel.

Forslag til arealstrategi er utarbeidet av ressursgruppe bestående av fagpersoner fra plan- og miljøenheten:

- Mari Omland Egeland (arealplanlegger)
- Ivar Aarstad (arealplanlegger)
- Nina Nissestad (kommuneplanlegger)

Forut for ressursgruppas arbeid ble det innhentet politiske signaler i form av dialogmøter med henholdsvis formannskapet (politisk styringsgruppe for planarbeidet) og forvaltningsutvalgt i september 2020. De politiske signalene er oppsummert i en egen rapport «*Arealstrategi i kommuneplanens samfunnsdel – Kvinesdal 2030. Politiske signaler i en tidlig planfase*». Ressursgruppa har sett hen til disse i arbeidet.

Administrativ styringsgruppe gjennomgikk ressursgruppas rapport i møte den 22.10.2021 og gav sin tilslutning til forslagene til overordnede arealprinsipper slik de er nedfelt i kapittel 7.0.

1.1 Satsingsområder ny samfunnsdel

Figuren til høyre viser satsingsområdene i ny samfunnsplan. Til satsingsområdene er det utarbeidet ambisiøse mål og strategier som signaliserer en retning som har arealstrategiske konsekvenser.

Tidlig i planarbeidet avklarte formannskapet som politisk styringsgruppe at Kvinesdal kommune skal prioritere følgende av FNs bærekraftsmål i sin samfunns- og arealplanleggingen mot 2040:

- #3 God helse
- #4 God utdanning
- # Likestilling mellom kjønnene
- #9 Innovasjon og infrastruktur
- #11 Bærekraftige byer og lokalsamfunn
- #13 Stopp klimaendringene
- #17 Samarbeid



Levekår – Like muligheter



Verdiskaping og attraktivitet



Klima og miljøvennlig utvikling



Samfunnssikkerhet og beredskap



En robust kommuneorganisasjon

Kommunens samfunns- og arealplanlegging skal bidra til en *bærekraftig utvikling* som imøtekommer behovene til dagens generasjon uten å redusere mulighetene for kommende generasjoner å dekke sine behov.

1.2 Oppbygging av dokumentet

I den videre fremstillingen er det lagt vekt på å få frem helhetsperspektivet som er det som står i fokus på overordnede plannivået og ikke dele for mye opp i temaer. Basert på dette er det valgt følgende tematisering:

- Senterstruktur og stedsutvikling
- Utbyggingsmønster
- Næringsutvikling
- Grønnstruktur og friluftsliv
- Bærekraftig arealbruk

2.0 Senterstruktur og stedsutvikling

En bærekraftig tettstedsutvikling vil kreve at vi i større grad bruker bebygde arealer på en bedre måte. En bedre og høyere utnyttelse av arealer til bolig og næring vil kunne gi et potensialet for å redusere transportbehovet. Fortetting og mindre grad av spredt utbygging vil kunne innebærer at eksisterende boligområder får tilgang til tjenester og kvaliteter de i dag ikke har.

2.1 Senterstruktur

Kommunens senterstruktur har siden 1990-tallet vært basert på inndeling av grender av forskjellig størrelser. Kvinesdalsamfunnet har selvfølgelig vært i endring siden den gang og det er naturlig å se på oppbyggingen av strukturen. For eksempel har Feda og Storekvina funksjoner som andre grender ikke har i form av viktige knutepunkt for infrastrukturen med henholdsvis E39 og jernbane.

Begrepet «grendesentra» ble innført på 1990-tallet og var den gang sterkt knyttet til butikk og skole, samt ledige boligtomter. Stedene som var definert som «grender» på 1990-tallet var:

- Feda
- Øye
- Liknes
- Storekvina
- Austerdalen (rundt Dammen)
- Øvre Austerdalen
- Netland
- Åmotmarka
- Kvinlog.

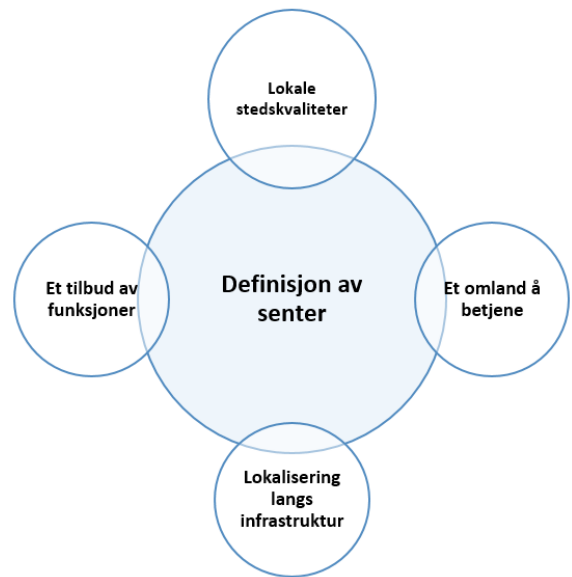
Skolestruktur og antall nærbutikker har vært i endring. Butikkene ved Dammen og på Øye er nedlagt. Det samme er barneskolene i Åmotmarka og Øye og ungdomsskolen på Feda. Til gjengjeld har ny infrastruktur blitt bygget ut med ny gang- og sykkelvei til Øye og ny gangmulighet over elva til Åmotmarka. *Innbyggerpanelet Kvinesdal 2040* ble spurte om hvilke grender de fremdeles definerer som grendesentre, og hva de mener er bra med grendesentret sitt i dag. Ut fra svarene i undersøkelsen ser det ut til at Feda, Liknes, Storekvina, Kvinlog og Austerdalen/Dammen regnes som grendesentre i dag. Flere nevner også at Liknes bør regnes som kommunesenter og ikke som grendesenter.

Ut fra kriteriene fra 1990-tallet gir det mening at Øye, Åmotmarka, Netland og Øvre Austerdalen av innbyggerne ikke regnes som grendesentre i dag. Synspunkter som gikk igjen var at Øye og Åmotmarka var så nær Liknes, at det var mer naturlig å si at de var en del av kommunesenteret. De to sistnevnte har da også gang og sykkelforbindelser med Liknes.

I Transportøkonomisk institutts rapport *Hva kan gjøres for å styrke sentrums attraktivitet som etableringsarena for handel og service?* (2014) fremkommer det at «*Handel og service historisk sett vært blant de viktigste drivkreftene for utvikling av byer og tettsteder, og er fortsatt vesentlige elementer i et attraktiv og levende sentrum.*».

I arealstrategien foreslås det å innføre ny senterstruktur basert på:

- a) De tilbud av handel- og tjenestefunksjoner som finnes på stedet.
- b) Stedskvaliteter som bidrar til å skape tilhørighet og identitet.
- c) Det omland og befolkningsgrunnlag som betjenes av stedet og funksjonene.
- d) Hvordan lokalisering langs infrastrukturen bidrar til å gjøre funksjoner og kvaliteter tilgjengelige for omlandet.



Ny senterstruktur:

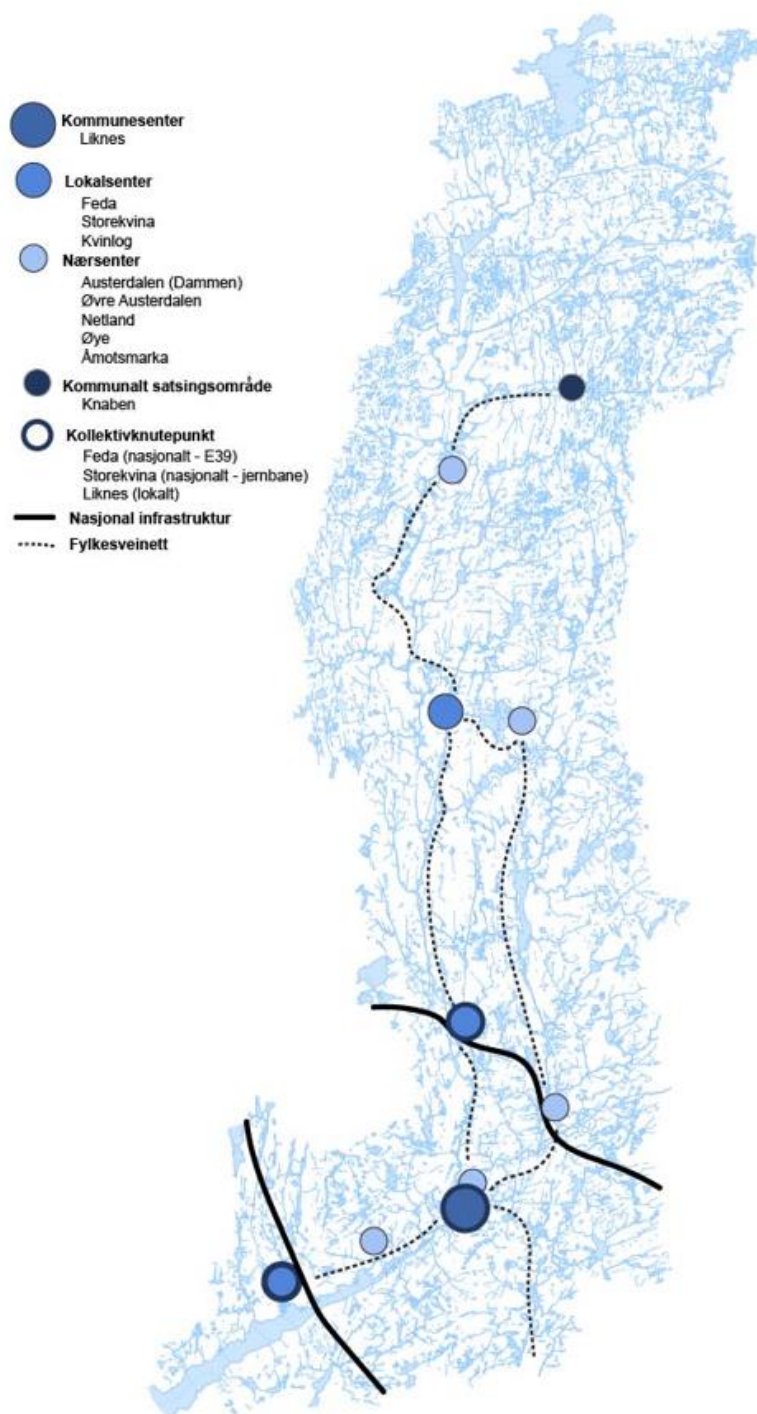
Kommunesenter - Liknes: Kommunens viktigste senter som skal betjene kommunens innbyggere. Kommunesenteret skal videreutvikles med vekt på attraktivitet og inneha sentrale kommuneadministrative funksjoner og tilby et bredt spekter av handel, næring, boliger, kultur, offentlig og privat tjenesteyting. Det skal utvikles gode uterom og møteplasser hvor kulturhistoriske og identitetsbærende kvaliteter ivaretas.

Lokalsentre - Feda, Storekvina og Kvinlog: Lokalsenter er et senter for ei grend eller et større nærområde i kommunen. Lokalsentra skal videreutvikles innenfor handel, næring, bolig, kultur, offentlig og privat tjenesteyting rettet mot lokalsenteret og tilhørende omland, dimensjonert for å dekke lokale behov. Lokalsentrene skal utvikles med inkluderende uterom og møteplasser.

Nærsentre - Austerdalen, Øvre Austerdalen, Netland, Øye og Åmotsmarka: Boområder og steder hvor enkelte tjenester (oppvekst, idrett, menighetsbygg eller kirke mm.) danner et lokalt tilbud for bomiljøet. Nærsentra skal videreutvikles med møteplasser for lokalmiljøet og tjenester for å dekke daglige behov.

Satsing på Knaben som helårlig reisemål (reiselivsdestinasjon) i samsvar med *Strategisk Næringsplan for Kvinesdal*.

Ny senterstruktur er illustrert i figuren på neste side.



Figur 1: Forslag til senterstruktur for Kvinesdal kommune.

2.2 Stedsutvikling

Hvordan omgivelsene utformes betyr mye for folks hverdag og hvordan de kan leve sine liv. Ved å fokusere på kvalitet, nærhet og tilgjengelighet i stedsutviklingen legges grunnlaget for trivsel og livsutfoldelse. Gode uterom og møteplasser fremmer kontakt mellom mennesker og er viktig for det sosiale livet på stedet. Grønne områder og korridorer åpner for rekreasjon og naturopplevelser, fysisk utfoldelse og et bedre lokalklima. Ved å ta vare på kulturminner og kulturmiljøer styrkes stedets særpreg og identitet og bidrar til å gi folk en historisk forankring.

Liknes har fra gammelt av vært den naturlige samlingsplassen for dalen. Ved odden møtes de to elvene; Litleåna og Kvina. Ved innføring av kristendommen ble kirka plassert på neset der det ble antatt at gudehovet i sin tid hadde funnet sted. Jordbruket har vært og er en sentral næringsvei i Kvinesdal. Bygda Kvinesdal er fra gammelt av bygd opp rundt gårdene og de ulike stedene i kommunen bærer preg av det. Knaben skiller seg ut. På grunn av gruvearbeidet som foregikk på Knaben i nærmere hundre år, har stedet en stedsstruktur som en mindre landsby. Det bodde på et tidspunkt over 2000 personer på Knaben, som førte til at det var både kino, butikk, kapell og skole på stedet. Flere av disse funksjonene er fremdeles i bruk, som kapellet og skolen som leirskole.

Hvert sted representerer en historie og identitet som er unik, og viktig for at den enkelte innbygger skal oppleve et sted som attraktivt og føle tilhørighet. Det å ta vare på kulturminner og kulturmiljø er en vesentlig del av dette. Spennvidden i stedstyper i kommunen tilsier at arealstrategien må være differensiert slik at den kan ta tilstrekkelig hensyn til de ulike stedenes karakter, utfordringer og behov når stedene skal forsterkes og videreutvikles. For stedsutviklingen innebærer det blant annet fokus på stedstilpasset byggeskikk og estetikk. Stedstilpasning innebærer at det tas hensyn til lokale klimaforhold, til lokal byggeskikk, faktorer som bidrar til stedstilhørighet (identitet) og andre spesielle forhold på stedet.

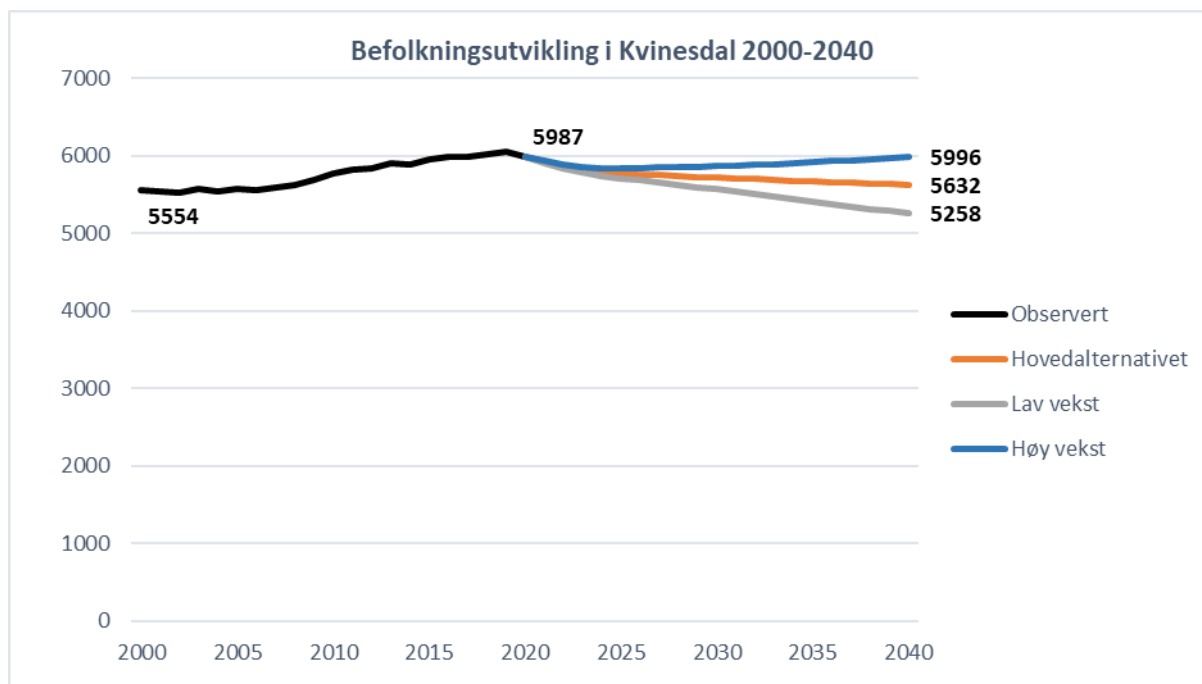
Gode bomiljøer er viktig for innbyggernes trivsel, for et områdes attraktivitet og for å oppnå stabile sosiale levekår. Gode bomiljøer er grunnleggende for satsingsområdet *Levekår – Like muligheter* der målsettingen er at alle innbyggere skal være inkludert og oppleve tilhørighet, trygghet og mestring. Utforming av uteområdene vil være særlig viktige for å kunne legge til rette for gode bomiljøer. Det må tas sikte på å skape uterom som legger opp til allsidig bruk og som kan benyttes av alle grupper av befolkningen. Det må skapes møteplasser som innbyr til aktivitet.

3.0 Utbyggingsmønster

For å kunne sikre en bærekraftig utvikling er det avgjørende at fremtidig arealplanlegging tilrettelegger for et mer bærekraftig utbyggingsmønster der arealbruk og transportbehov reduseres i tråd med nasjonale føringer, regionale og lokale mål. Kvinesdal kommune er en langstrakt kommune med stor grad av spredt utbygging som generer et stort transportbehov. Statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal og transportplanlegging skal bidra til å utvikle kompakte og bærekraftige byer og tettsteder. I dette ligger at boliger bør lokaliseres nær sentrumsområder (kommunesenter og lokalsentre) med god tilgjengelighet til butikker og offentlig tjenestetilbud.

3.1 Befolkningsutvikling

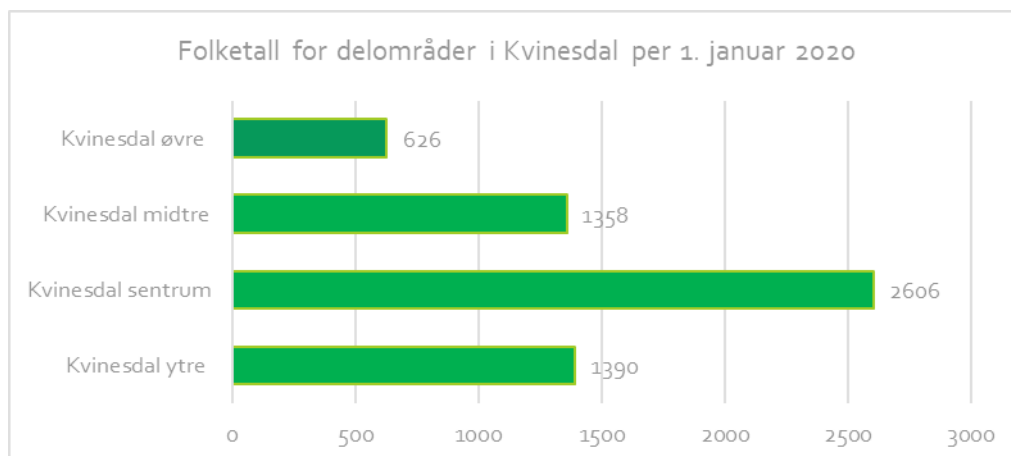
Ved inngangen til 1. kvartal 2021 var det registrert 5925 innbyggere i Kvinesdal (kilde SSB). SSBs regionale befolkningsframskrivninger viser at befolkningen i Norge er forventet å vokse med 11 % frem til 2050, men at denne veksten er ujevnt fordelt geografisk. Kvinesdal kommunen er en av 140 kommuner hvor SSBs framskrivninger viser forventet nedgang i folketallet, se figur 2.



Figur 2: Tre alternativer for befolkningsutvikling i Kvinesdal mot 2040 (kilde SSB).

I forslag til ny samfunnsdel settes det ingen konkrete måltall for befolkningsvekst, men samfunnsutviklingen planen legger opp til er forutsatt å stimulere til befolkningsvekst i hele kommunen. Dette kombinert med at andelen eldre i kommunen vil øke vesentlig i perioden tilsier at det bør foretas en vurdering av nye utbyggingsområder for boliger vurdert opp mot hvor offentlige- og private tjenester er lokalisert ved revidering av arealdelen. Aldersgruppene 67+ er estimert til å øke, mens det er estimert nedgang i alle andre aldersgrupper. Antall personer over 80 år er anslått til å øke med om lag 78 % fra 2020 til 2040.

I figur 3 er folketallet per 1. januar 2020 for delområder i kommunen basert på data for grunnkretser vist. Som for en rekke andre kommuner har befolkningsveksten først og fremst funnet sted der det bor mest folk fra før; for Kvinesdal i sentrumsområdet. Delområdet sentrum omfatter grunnkretsene Gullestad, Faret, Liknes, Utsikten, Øvre Egeland og Åmodt. For mer data om demografi vises det til grunnlagsdokumentet *Demografi og overordnede utviklingstrekk* fra 2020.



Figur 3: Folketall for delområder i Kvinesdal per 1. januar 2020 basert på grunnkretser (kilde SSB).

3.2 Boligpotensiale i gjeldene planer

Basert på gjeldende reguleringsplaner er det i kommunen et stort potensiale for nye boliger; 572 boenheter, jf. tabell 1 (per juni 2021). I oversikten inngår ikke potensiale som ligger i områder avsatt til fremtidig boligbebyggelse i kommuneplanens arealdel og kommunedelplanene, samt hvor det er satt plankrav i områdereguleringsplaner og eldre reguleringsplaner.

Planer	Antall boenheter
Områderegulering for Feda	50
Reguleringsplan for Refsti	2
Reguleringsplan for Refsti 3	8
Detaljregulering for Feda brygge og småbåthavn (planen er forutsatt omregulert. Det er derfor beheftet usikkerhet til antall boenheter)	35*
Detaljregulering for Øyeborgan, endring 1	18
Detaljregulering for Lykkehjem	9
Detaljregulering for Lauvåsen	87
Stadionvegen Øst	70
Områderegulering for Liknes	24
Reguleringsplan for Åmodt/Englemoen	10
Detaljregulering for gnr. 162, bnr. 24 og 31 på Englemoen	10
Bebyggelsesplan for Englemoen, endring 1	4
Detaljregulering for Faråsen	30
Reguleringsplan for Hetleskei sør	5
Reguleringsplan for Øvre Egeland	4
Detaljregulering for Øvre Egeland, endring 5	20
Reguleringsplan for Øvre Egeland nord	11

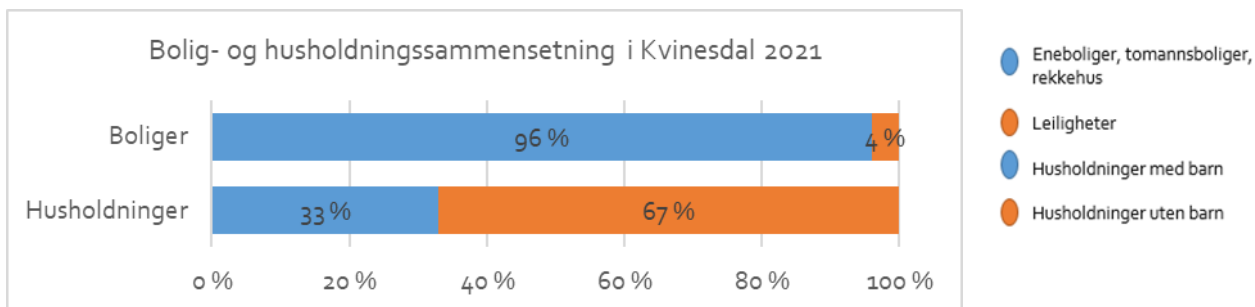
Reguleringsplan for Åmodt øst	15
Reguleringsplan for Åmodt nord	4
Reguleringsplan for Åmodt 2	65
Reguleringsplan for Kvinesdal miljøpark	1
Reguleringsplan for Utsikten 104/8 m.fl.	1
Reguleringsplan for Utsikten 104/8, 9, 35, 36, endring 1	3
Reguleringsplan for Jerstad sør	3
Detaljregulering for Rafossen	2
Reguleringsplan for Storekvina vest	2
Reguleringsplan for Storekvina	5
Detaljregulering for Breilia, del 2	38
Reguleringsplan for Fjotland - Åsemoen	8
Reguleringsplan for Kvinlog østre	5
Detaljregulering for Kleivebakken	27
Områderegulering for Kvinlog vest (anslag*, endelig antall må avklares ved byggesaksbehandling)	4*
Totalt antall boenheter	572

Tabell 1: Boligpotensiale i gjeldende reguleringsplaner (kilde Kvinesdal kommune, juni 2021).

Kommunens boligpotensiale er først og fremst rettet mot familieboliger (eneboliger, tomannsboliger og rekkehus).

3.3 Bolig- og husholdningssammensetning

Av de 3052 boligene i kommunen er 96 % av boligene familieboliger (eneboliger, tomannsboliger, rekkehus), mens barnefamilier utgjør kun 33 % av husholdningene (kilde SSB), se figur 4.

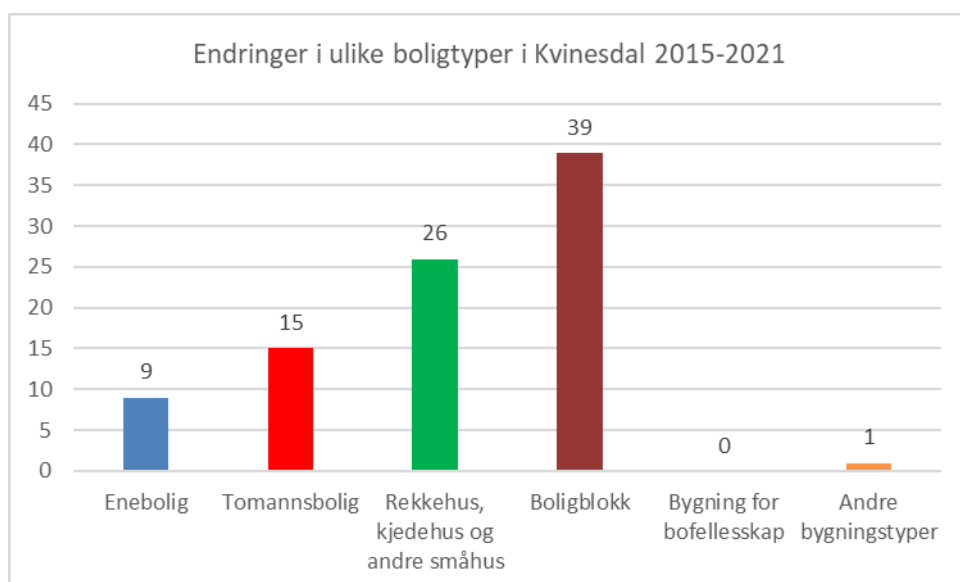


Figur 4: Bolig- og husholdningssammensetning i Kvinesdal per januar 2021 (kilde SSB).

Det er ubalanse mellom boligsammensetningen og sammensetningen av husholdninger. Denne ubalansen vil forsterkes i årene som kommer med en økende andel små husholdninger blant annet som følge av at andelen eldre vil øke. Det vil derfor være nødvendig å bygge flere mindre boliger.

Økningen i andelen eldre i kommunen, og i små husholdninger generelt, vil føre til et behov for nye boformer. Det må tilrettelegges for at innbyggerne kan bli boende hjemme lengst mulig. Kortere avstand mellom de som har behov for hjemmetjenester vil kunne redusere de samlede kostnadene kommunene har til hjemmetjenester, samtidig som kortere vei til matbutikker og viktige tjenester vil gjøre at flere kan klare seg selv lenger, og gjøre det lettere å opprettholde sitt sosiale liv. Nytenkning i forhold til boligtilbudet i kommunen, både i forhold til lokalisering, utforming og boformer vil være påkrevd for å kunne imøtekomme de endringene som er forventet i befolkningens sammensetning. I forslag til ny samfunnsplan er det lagt til grunn at Kvinesdal skal være et aldersvennlig lokalsamfunn. For å lykkes med det må det tenkes nytt i forhold til de utfordringer og muligheter som ligger i at innbyggerne stadig blir eldre. Aktuelle problemstillinger her er universell utforming, utendørsområder, nærturområder, bolig, transport.

Figuren under viser utviklingen i ulike boligtyper i kommunen i perioden 2015-2021. Antall boligblokker og rekkehus har klart økt mest, mens det er en mindre økning i eneboliger.



Figur 5: Endringer i ulike boligtyper i Kvinesdal 2015-2021 (kilde SSB).

Kvinesdal kommune har som figur 2 viser hatt en relativ stabil befolkningsvekst over tid. SSBs framskrivninger viser imidlertid en nedgang i folketallet mot 2040 (hovedalternativet). Nedgangen i henholdsvis 2030 og 2040 er anslått til 266 og 355 personer. Personer per husholdning har vært synkende og var ved inngangen til 2021 på 2,16 personer. I en situasjon hvor det foreligger framskrivninger som indikerer befolkningsnedgang, ubalanse mellom boligsammensetningen og sammensetningen av husholdninger, samt at andelen eldre vil øke betydelig, bør fokuset ved nybygging være rettet mot å bygge mindre boliger og utnyttelse av boligreserve i gjeldende planer; en mer differensiert boligstruktur.

3.4 Nye boligområder

Nye konsentrerte boligområder bør lokaliseres til områder med etablert teknisk- og sosial infrastruktur. På denne måten vil eksisterende utbyggingsstrukturer bli styrket.

Det vil være behov for mer varierte boligtyper og boligsammensetning for å imøtekomme behovene til eldre og enpersonshusholdninger. Som i dag vil det også være behov for attraktive boligområder for barnefamilier.

I Nasjonal strategi for den sosiale boligpolitikken (2021-2024) *Alle trenger et trygt hjem* er målsettingen at alle skal bo trygt og godt, og at ingen skal være bostedsløse. Boligpolitikken handler blant annet om å stimulere til velfungerende boligmarkeder gjennom gode plan- og byggeprosesser. Gjennom arealplanleggingen kan kommunen styrke det boligsosiale arbeidet ved at det legges til rette for en mer variert sammensetning av boliger.

For å kunne realisere forslaget i ny samfunnsplan om trygge og allsidige bomiljøer og botilbud i kommunen, er sammensetning og prioritering av boligformer og –typer viktig. I dette ligger også sikring av nærmiljøkvaliteter som tilgang til møteplasser, naturkvaliteter, kulturmiljøer og stedsqualiteter. I det ligger også trygge og gode bomiljøer for barn og unge med leke-/møteplasser som gir rom for fysisk aktivitet og utfoldelse. Det må også legges til rette for at barn og unge i større grad skal kunne gå eller sykle trygt til og fra skolen.

3.5 Spredt boligbebyggelse i LNF-områdene

I kommuneplanens arealdel 2015-2027 er det åpnet for spredt boligbygging i landbruk- natur- og friluftsområdene (LNF-områdene) i store deler av kommunen. Totalt 36 områder med til sammen 233 boliger i arealplanen av 2015. Per september 2021 er det 219 boliger i rest. I tillegg til områdene som det er åpnet for i arealplanen, kommer 6 områder i kommunedelplan for Øyesletta 2019-2031. Her er det åpnet for totalt 6 boliger. Per september 2021 er det ikke oppført noen boliger.

Utgangspunktet er at LNF-områdene ikke er byggeområder, og at det kun skal tillates bebyggelse som er direkte knyttet til LNF-formålet (stedbunden næring). I forslag til ny samfunnsdel er det foreslått å legge til rette for spredt boligbygging i tilknytning til grendene. I dette ligger videreføring av spredt boligbebyggelse for avgrensede områder innenfor LNF-områdene i kommunen.

For å sikre at samfunnsplanleggingen er mest mulig bærekraftig både i forhold til ressursbruk, klima og naturmiljø (bærekraftselementene) vil det være behov for å fastsette kriterier som legges til grunn for hvorvidt et område skal være aktuelt for utredning for LNF-spredt boligbebyggelse ved rullering av kommuneplanens arealdel.

Spredt boligbygging er ressurskrevende og kostbart for kommunen, blant annet i forhold til utbygging av teknisk infrastruktur og avstand til ulike tjenester. Målet om levende grender med kort avstand til tjenester og et levende nærmiljø, vil være krevende å realisere, dersom den spredte utbyggingen ikke skjer ut fra kriterium om avstand til offentlig vei, kollektivtransport og sentrumsfunksjoner (skole, barnehage m.m.). En for spredt arealutvikling vil føre til et sterkere bilbasert reisemønster og dårligere forutsetninger for kollektivtransport, gange- og sykling enn hva tilfellet er i dag. For eldre kan det også innebære at de i mindre grad kan klare seg selv og opprettholde aktive sosiale liv. Ut fra denne problembeskrivelsen bør det være kriterier for å vurdere hvorvidt et område er aktuelt for utredning for LNF-spredt boligbebyggelse ved rullering av kommuneplanens arealdel. Aktuelle kriterier kan være:

- Avstand til offentlig vei, kollektivtransport og sentrumsfunksjoner (skole, barnehage m.m.)
- Hensynet til samfunnssikkerhet (steinsprang, skred, flom) skal ivaretas.
- Hensynet til friluftsområder, 100-metersbeltet langs vann og vassdrag, verneområder, naturtyper, landskap og kulturmiljø skal ivaretas.
- Hensynet til landbruksvirksomhet og nedbygging av dyrka eller dyrkbar jord skal ivaretas.
- Det fastsettes totalt antall nye enheter og avstand imellom dem innenfor områder som inngår i LNF-spredd.

3.6 Lokalisering av kommunale tjenester

SSBs befolkningsframskrivninger mot 2040 indikerer nedgang i alle aldersgrupper under 67 år, samt en betydelig økning i andelen over 80 år. I *Helse og omsorg i Kvinesdal mot 2040* er det anslått at behovet for tjenester vil øke med nærmere 69 % til 2040. Selv om målet er at flest mulig skal kunne bo hjemme lengst mulig, vil det være behov for å sikre arealer for renovering og nybygging for sykehjem og boliger med bemanning.

Kvinesdal omsorgssenter gir i dag tilbud til brukere med størst behov for helse- og omsorgstjenester. I tillegg er det lokalisert omsorgssenter på Feda og Kvinlog (Feda omsorgssenter og Fjotland omsorgssenter). En funksjonell og effektiv drift forutsetter at det i størst mulig grad er mulig å videreutvikle eksisterende områder avsatt til offentlig tjenesteyting.

SSB estimerer i sine framskrivninger mot 2040 en nedgang i aldersgruppen 1-15 år. Slår denne utviklingen til, kan det være en utfordring for det desentraliserte barnehage- og skoletilbudet i kommunen (knyttet til forhold som elevtall, kvalitet, rekruttering, nedslitte bygg osv.). Ved bygging/renovering bør derfor muligheten for samlokalisering og sambruk med andre funksjoner vurderes, herunder også med private.

3.7 Personbiltrafikk

Statlig planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging gir kommunene ansvar for å legge til rette for en effektiv arealbruk for å begrense bilbruken, redusere transportmengden og endre transportmiddelfordelingen slik at den blir bedre for miljøet. Det innebærer blant annet at arealplaner skal legge til rette for å redusere veksten i bilbruken og øke andelen som reiser med kollektivtransport, sykkel og gange. Et viktig virkemiddel i denne forbindelse er utbyggingsmønster som gjør det mulig for flere å gjennomføre så mye som mulig av hverdagstransporten sin uten bruk av bil. Dette krever at lokalisering av boliger må sees i sammenheng med lokalisering av skole, barnehage, daglighandel, fritidsaktiviteter og kollektivknutepunkt.

Kvinesdal sentrum (jf. områdeavgrensning ovenfor) har et potensiale for å redusere antall bilturer, men jo lengre bort fra sentrum vi kommer, jo mindre vil potensialet være. I noen av nærsentrene bør det være mulig å gjøre grep som kan bidra til å øke andelen lokale reiser uten bruk av bil noe.

I Kvinesdal hvor ca. 47 % av innbyggerne bor i spredtbygde strøk (kilde SSB, 2020), vil det være begrenset hvor mye det vil være mulig å redusere personbiltrafikken. Over tid med

tilrettelegging for utskifting av kjøretøyparken til nullutslippsbiler, vil man kunne oppnå større grad av bærekraftig mobilitet, dvs. redusert klimagassutslipp.

3.8 Kollektivtransport

Busstilbudet innad i kommunen er begrenset og i all hovedsak utformet ut fra skoleruta. Det bidrar til at buss i liten grad er et alternativ, for eksempel til fritidsaktiviteter for barn og unge. Busstilbudet i Listerregionen er også begrenset når det gjelder avganger, særlig i helgene.

Storekvina er stoppested for Sørtoget på Sørlandsbanen mellom Oslo og Stavanger, og representerer et viktig kollektivknutepunkt. I denne forbindelse er det viktig å opprettholde tilbringertjenesten i regi av AKT/Agder fylkeskommune.

Det er ekspressbusser på strekningen Oslo – Stavanger med Feda terminalen som stoppested.

I forbindelse med ny E39 vil det være naturlig at det etableres et kollektivknutepunkt med tilhørende parkeringsplass i tilknytning til kryssløsning.

Agder fylkeskommune har igangsatt arbeid med regional plan for mobilitet. Det må sees i lys av at transport står for den største andelen av klimagassutslippene på Agder, og at det er her de største kuttene må tas i forhold til målsettingen om å redusere klimagassutslippene med 45 % innen 2030. Formålet med planen er å se nærmere på fylkeskommunens ansvar og satsing knyttet til transport.

3.9 Universell utforming

Universell utforming innebærer å legge til rette for at alle skal ha like muligheter for personlig utvikling, deltakelse i samfunnet og livsutfoldelse. Likestilling og likeverd uavhengig av funksjonsevne burde i dag være en selvfølge. I praksis viser det seg ofte at personer med nedsatt funksjonsevne ofte møter menneskeskapte barrierer som gjør at de ikke får likeverdige muligheter til utvikling, deltakelse og livsutfoldelse.

Samfunns- og arealplanlegging er et viktig virkemiddel for å oppnå universell utforming. I § 17 i lov om likestilling og forbud mot diskriminering defineres universell utforming slik:

«Med universell utforming menes utforming eller tilrettelegging av hovedløsningen i de fysiske forholdene, inkludert informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT), slik at virksomhetens alminnelige funksjoner kan benyttes av flest mulig, uavhengig av funksjonsnedsettelse.».

I bestemmelsene heter det også: *«Offentlige og private virksomheter rettet mot allmennheten har plikt til universell utforming av virksomhetens alminnelige funksjoner.».*

I Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019-2023 er det uttrykt forventning til at hensynet til universell utforming skal vektlegges:

- Kommunene planlegger for et tilbud av tilrettelagte boliger for eldre og personer med nedsatt funksjonsevne.
- Kommunene planlegger aktivt for å motvirke og forebygge levekårsutfordringer og bidrar til utjevning av sosiale forskjeller. Kommunene legger universell utforming til grunn i planlegging av omgivelser og bebyggelse og ivaretar folkehelsehensyn i planleggingen.

Plan- og bygningsloven og byggt teknisk forskrift (TEK17) stiller krav om universell utforming for byggverk for publikum, arbeidsbygninger og uteområder for allmennheten. For boligområder stilles det kun krav om tilgjengelighet. Gjennom arealplanleggingen bør kommunen bidra til å legge til rette for universell utforming utover loven og forskriftens minstekrav for boligområder. I forhold til universell utforming er det viktig å påse at det planlegges helhetlig, og at det ikke bare er de enkelte tiltakene som er universelt utformet. Et likestilt samfunn forutsetter en helhetlig tilnærming, særlig i sentrumsområder/tettstedsområder.

3.10 Samfunnssikkerhet

Samfunnssikkerhet og beredskap er et satsingsområde i ny samfunnsdel. Samfunnssikkerhet er samfunnets evne til å verne seg mot og håndtere hendelser som truer grunnleggende verdier og funksjoner og setter liv og helse i fare. Det kan være hendelser utløst av naturen, resultat av teknisk eller menneskelig feil eller bevisste handlinger. Basert på overordnet ROS og god arealplanlegging skal kommunen være bedre rustet til å håndtere uønskede hendelser. Klimaendringene utfordrer oss til å være føre-var i arealplanleggingen og minimere konsekvensene ved hjelp av klimatilpasning.

4.0 Næringsutvikling

I forslag til ny samfunnsdel – Kvinesdal 2040 som omhandler næringslivssatsingen er følgende hovedmål formulert: *Attraktiv og skapende*. Videre er det formulert følgende delmål direkte knyttet til næringslivet: *Kvinesdal har et nyskapende og bærekraftig næringsliv*. For å lykkes med dette er det skissert en rekk strategier i forslaget (7 stk.). I forhold til koblingen opp mot arealstrategien er særlig følgende strategier relevante:

- Tilrettelegge for næringsaktivitet og verdiskaping i hele kommunen ved å sikre teknisk og digital infrastruktur.
- Sikrer tilstrekkelige og attraktive næringstomter.
- Tilrettelegge for et aktivt og levende landbruk.
- Tilrettelegge for verdiskaping i blå og grønn sektor.

For å kunne realisere målsettingene skissert innenfor satsingsområdet samt bidra til styrking av bærekraftselementene i FNs bærekraftsmål, må det være bevissthet rundt gjenbruk og transformasjon av areal for å kunne ta vare på naturen og miljøet. I et slikt perspektiv må eksisterende og nye næringsarealer utvikles med tanke på sambruk, samlokalisering, god arealutnyttelse og redusert transportbehov.

4.1 Nå-situasjonen for næringslivet i Kvinesdal

Grunnlagsdokumentet til ny samfunnsdel Kvinesdals attraktivitet inneholder en beskrivelse av nå-situasjonen til næringslivet i Kvinesdal (kapittel 2.2). Ut fra hva som fremkommer her kan vi identifiserer både utfordringer og muligheter relatert til fremtidig arealutvikling.

Utfordringer

- Kvinesdal har per i dag begrenset med opparbeidede næringsarealer og regulerte næringsarealer både på land og i sjø.
- Handelsnæringa i kommunen har over år hatt nedgang i omsetning grunnet handelslekkasje til Lyngdal og til netthandel. Dette gir fare for færre butikker i kommunesenteret Liknes og følgelig et mindre levende sentrum.

Muligheter

- Kvinesdal er en kraftkommune – det produseres store mengder vannkraft i kommunen og det er nærhet både til havn og E39.
- Kvinesdal er en av de større jordbrukskommunene i Agder målt i verdiskaping – jordbruksnærings driftsgrunnlag må sikres for fremtiden.
- Kvinesdal er en middels stor skogkommune i Agder – potensiale for økt satsing på grønn næring.
- Tilgang på spillvarme (Eramet Norway Kvinesdal AS) – har potensiale for bruk i bioparker eller anne oppvarming (kan kobles opp til nytt næringsareal på Øye).
- Kvinesdal har potensiale til å kunne bli en aktør innen blå sektor; maritim og marin virksomhet.
- Økt satsing på utvikling av Knaben for å få flere av de besøkende som årlig besøker Sørlandet til Knaben og Kvinesdal for øvrig.

4.2 Næringsarealer i dag

I oversikten under er det opplistet areal som i arealplaner er avsatt til næringsformål per juli 2021. Omfatter ikke forretning/kontor og masseuttak.

	Regulerte næringsarealer Totalt ca. 390,8 daa på land og 89,9 daa i sjø	Uregulerte arealer avsatt til næring i kommuneplanens arealdel eller kommunedelplaner Totalt ca. 367,5 daa
Øye	Totalt ca. 133 dekar, der ca. 14,2 dekar i kommunal eie er leid ut. • Reguleringsplan for Øye havn og industriområde (ca. 48,9 daa) • Reguleringsplan for Øye havn og industriområde, endring 1 (ca. 35,4 daa) • Reguleringsplan for Øye havn og industriområde, endring 2 (ca. 1,4 daa)	Nytt næringsareal; BN1 i KDP for Øyesletta ca. 31 dekar. Ca. 295 dekar eksisterende i KDP for Øyesletta (arealene til Eramet Norway Kvinesdal AS). Marked lokalt/regionalt.

	- Reguleringsplan for Øye havn og industriområde, endring 3 (ca. 7,9 daa) - Reguleringsplan for Øye industriområde 1b og 2 (ca. 16,9 daa) - Reguleringsplan for Øye industriområde, endring del 2 (ca. 22,5 daa). Marked lokalt/regionalt.	
Lervik	Detaljregulering for Lervika ca. 48 dekar (ikke inkludert fjellhaller). Marked lokalt/regionalt.	Ca. 27 dekar eksisterende næringsareal i KDP for Øyesletta. Marked lokalt/regionalt.
Opofta	Totalt ca. 92,3 dekar. - Reguleringsplan for Opofta næringsområde (ca. 37,6 daa) - Reguleringsplan for Opofta nord (ca. 54,7 daa) Marked lokalt/regionalt.	
Åmot	Reguleringsplan for Åmot næringsområde (reguleringsformål næringsbygg-/offentlig bygg/forretning/kontor) totalt ca. 136 dekar eksisterende arealer. Marked lokalt/regionalt.	
Angholmen	Reguleringsplan for Kvina verft ca. 111,3 dekar og ca. 89,9 dekar i sjø.	
Hangelandsvika	Reguleringsplan for Hangelandsvika ca. 17,5 dekar.	
Andre	Totalt ca. 123, dekar. - Reguleringsplan for Øvre Egeland nord ca. 0,7 daa. - Reguleringsplan for Hamrebakkene, endring 2 ca. 2,6 daa. - Reguleringsplan for Sandvatn industriområde ca. 82,6 daa. - Reguleringsplan for Kvinlog industriområde ca. 19,2 daa - Reguleringsplan for Storekvina (jernbaneområdet) ca. 18,2 daa	Ca.11,8 dekar eksisterende næringsareal i KDP for Kvinlog. Ca. 2,7 dekar nytt næringsareal i kommuneplanens arealdel på Kvinlog.

Tabell 2: Næringsarealer i arealplaner (kilde Kvinesdal kommune, per juli 2021).

4.3 Lokalisering av næringsarealer

Næringsarealer har ulike egenskaper i størrelse, utforming og nærhet til befolkningen. Samtidig som næringsaktørene har ulike krav når de skal etablere seg.

Ved etablering av ny industrivirksomhet er store arealer, tilgang til vei/ havn, industrivann, nettkapasitet og kraft ofte sentrale lokaliseringsfaktorer. Topografien i kommunen gjøre det krevende å finne større sammenhengende arealer som ikke kommer i konflikt med andre interesser som for eksempel dyrka jord.

Arealkrevende næringer har ofte behov for tungtrafikk og kan medføre større naturinngrep. For å unngå konflikter med annen arealbruk som boligområder bør arealkrevende næringsområder søkes lokalisert utenfor sentrumsområder og tettbygde strøk. Plassering langs hovedvegnettet vil gi fordeler som kortere transportveg og lettere atkomst.

Generelt vil det ikke være ønskelig å lokalisere industriarbeidsplasser nær boligbebyggelse på grunn av de konflikter som fort kan oppstå i form av forurensning, støy, økt trafikk og tap av nærturområder/grønnstruktur.

Ved å konsentrere kontorarbeidsplasser i Liknes sentrum kan det bidra til å bygge opp under tilbudene som finnes her, og stimulere til økt mobilitet ved bruk av buss, sykkel og gange.

Ut fra mål om å redusere transportbehovet og samtidig legge til rette for attraktive næringsarealer bør arbeidsplass- og besøksintensive virksomheter søkes lokalisert i tilknytning til tettstedssentre, mens virksomheter med lav arbeids- og besøkstetthet lokaliseres nær hovedvegnettet.

Ved rullering av kommuneplanens arealdel er det behov for å foreta en gjennomgang av eksisterende næringsarealer for å vurdere om arealene er hensiktsmessige og om de kan utnyttes bedre (høyere utnyttelsesgrad) eller til andre formål. Ved utforming av nye næringsarealer skal god arealutnyttelser og hensynet til estetikk og grønnstruktur ivaretas.

5.0 Grønnstruktur og friluftsliv

Studier har vist at kontakt med natur, naturopplevelser eller fysisk aktivitet i naturomgivelser er viktig for folkehelsa. Sosiale møteplasser ute, i parker, på plasser, torg og i naturen er viktig for folkes fysiske og psykiske helse. Det er derfor viktig å tilrettelegge for at innbyggerne skal kunne ha nærkontakt med naturen i det daglige. Sammenhengende grønne opplevels- og rekreasjonsmuligheter må sikres og gjøres tilgjengelige.

5.1 Grønnstruktur

Grønnstruktur er summen av små og store naturpregede områder. Områdene og ferdselsårene grønnstrukturen består av bør være sammenhengende innenfor bebygde områder og knyttet til større omkringliggende naturområder som friluftsområder, strandsone og vann/vassdrag.

I tettsteder vil tilgjengelige utearealer være mindre og ha lettere for å bli fragmentert enn i mer spredtbygde strøk. Grønnstruktur som parker, badeplasser og turveger har stor betydning for trivsel, rekreasjon og folkehelse. Arealene inngår som viktige deler av ferdselsnettet for gående og syklende og kan også være viktig for andre typer infrastruktur. Også i forhold til overvannshåndtering kan slike arealer spille en viktig rolle. Grønnstruktur har en viktig funksjon både for mennesker og naturen. For at grønnstrukturen skal opprettholde sin verdi for mennesker og natur, er det viktig at naturen i større grad må få

være premissleverandør for hvordan vi former våre omgivelser. Å bevare og utvikle en sammenhengende, nær, variert og naturbasert grønnstruktur er avgjørende i så måte.

Tilgjengelige naturområder rundt tettstedene er viktige rekreasjonsområder. Disse gir grunnlag for friluftsliv i hverdagen med mulighet for dagsturer, helgeturer samt mosjons- og treningsturer og kan også benyttes i skolens undervisningsopplegg. Slike områder har ofte et nett av merkede stier som gjør ferdseien enklere. Forbindelsene mellom disse friluftsområdene og tettstedene må sikres i arealplanleggingen. I disse områdene vil det være viktig å avklare forholdet mellom natur, friluftsliv og landbruk. Eksempler her er Refstiheia, Sandsheia og Mellomheia.

Turveger som leder fra tettstedene og ut i tilgrensende større naturområder eller som danner forbindelse mellom ulike deler av tettstedene, vil være svært viktige. Det samme gjelder turveger og naturområder som gir mulighet til opplevelser langs vann og vassdrag.

For at ikke sammenhengen i tettstedenes grønnstruktur skal brytes, er det viktig at kommunen i sin arealplanlegging har fokus på disse formålene. Ikke minst er det viktig å se helheten og sammenhengen i de ulike tettstedenes grønnstruktur og tilgrensende friluftsområder.

5.2 Friluftsliv

Kvinesdal har mange større naturområder. Disse gir gode muligheter for et variert friluftsliv, for eksempel fotturer, sykkelsturer, kanoturer og ulike tematurer knyttet natur og kultur. Det vil være viktig å bevare større sammenhengende områder som er viktige for friluftslivet, men også korridorer som binder områdene sammen. Gamle ferdselsveger bør bevares både av hensyn til sine egenskaper som farbare traséer i et til dels krevende terreng, men også på grunn av sine verdier i kulturhistorisk sammenheng. Det vil være viktig å sikre adkomst til viktige friluftsområder, inkludert parkeringsforhold, for å unngå konflikt med innmark og jordbruksinteresser. Avveininger mot naturhensyn, f.eks. villrein, må også foretas. I 2018 avsluttet Kvinesdal kommune arbeidet med kartlegging og verdisetting av friluftsområder i kommunen i henhold til metodikk i Miljødirektoratets veileder. Det digitale temakartet er innarbeidet i kommunens kartløsning og er også tilgjengelig i Naturbase kart

Kvinesdal har en del eldre fritidsbebyggelse spredt i ulike deler av kommunen, blant annet fra Kvinesheia i sørøst og nordover til Haddelandsheia. I den senere tid har imidlertid hyttebygging i kommunen i stor grad vært lokalisert til regulerte områder rundt Knaben gruver og Gruvebyen (hyttefelt som Løgeheia, Kvinavegen, Reinshommen og Hattevarden).

I kommuneplanens arealdel 2015-2027 er det åpnet for spredt fritidsbebyggelse i landbruk-natur- og friluftsområdene (LNF-områdene) i ulike deler av kommunen. Totalt 29 områder med totalt 142 fritidsboliger. Per september 2021 er det 140 fritidsboliger i rest. I tillegg ble det åpnet for 12 nye byggeområder for fritidsbebyggelse.

De siste årene har antallet nye hytter vært forholdsvis lavt. I perioden fra 2015 til 2019 har det vært oppført 26 nye hytter (kilde SSB). Fremover vil det også være naturlig at størstedelen av nye fritidsboliger oppføres der infrastrukturen og fritidstilbud legger til rette for slik bebyggelse.

6.0 Bærekraftig arealbruk

Kvinesdal kommune strekker seg fra fjorden og opp i heiområder nær 1000 meter over havet. Kommunens arealer har ulike egenskaper med kystsoner og muligheter for sjørelatert virksomhet i sørvestlige deler, mens dalbunnene er preget av jordbrukslandskap og heiområdene i nord inngår i leveområder for villrein. Dalsidene er mange steder bratte og lite tilgjengelige med fjell i dagen. Kvinavassdraget som renner ut i Fedafjorden danner et viktig landskapselement og bosettingen i kommunen følger i stor grad vassdraget.

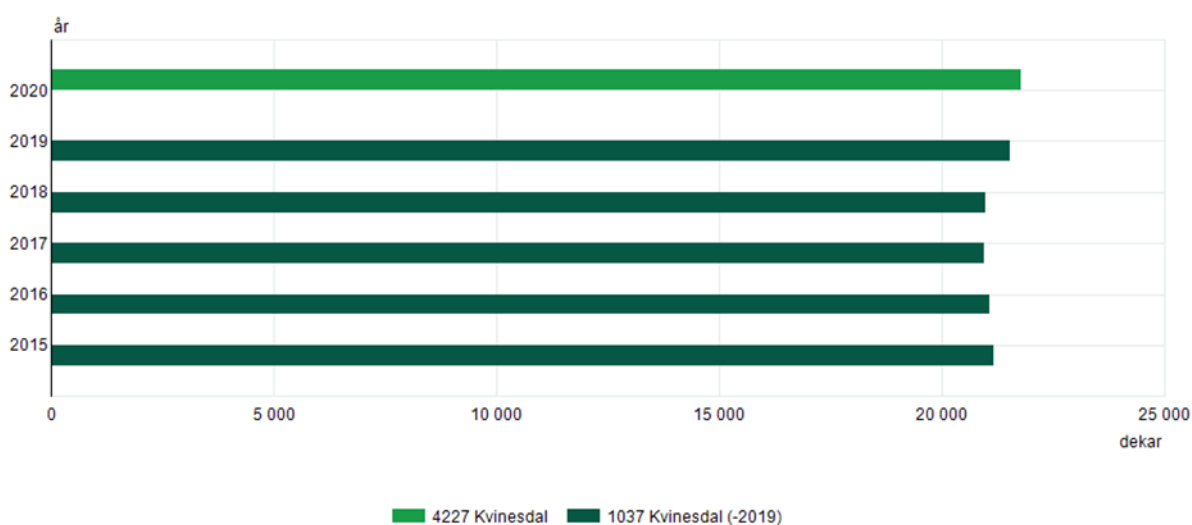
For Kvinesdal kommune vil det være viktig at arealene forvaltes slik at de kan gi best mulig livsgrunnlag for framtidige generasjoner. I dette ligger at framtidig behov for utbyggingsarealer må vurderes opp mot bevaring av viktige områder for jord- og skogbruk, naturmangfold, landskap, kulturminner, mineralressurser, friluftsområder samt ivaretagelse av miljøtilstand og kvaliteter i sjø og vassdrag. I alle utbyggingssaker må det gjøres grundige vurderinger opp mot slike interesseområder og utbygging må skje der konfliktnivået er lavt. Det er også viktig å være oppmerksom på at hvordan arealene brukes har klimakonsekvenser.

6.1 Jordvern

Jordbruksareal omfatter fulldyrka jord, overflatedyrka jord og innmarksbeite.

- *Full dyrka jord*: Jordbruksareal som er dyrka til vanlig pløyedybde og kan benyttes til åkervekster eller til eng, og som kan fornyes ved pløying.
- *Overflatedyrka jord*: Jordbruksareal som for det meste er ryddet og jevnet i overflaten, slik at maskinell høsting er mulig.
- *Innmarksbeite*: Jordbruksareal som kan benyttes som beite, men som ikke kan høstes maskinelt. Arealet skal ha tydelig kulturpreg. Minst 50 % av arealet skal være dekt av kulturgress eller beitetålede urter.

Jordbruksarealer i drift (dekar) Kvinesdal kommune i perioden 2015-2020:

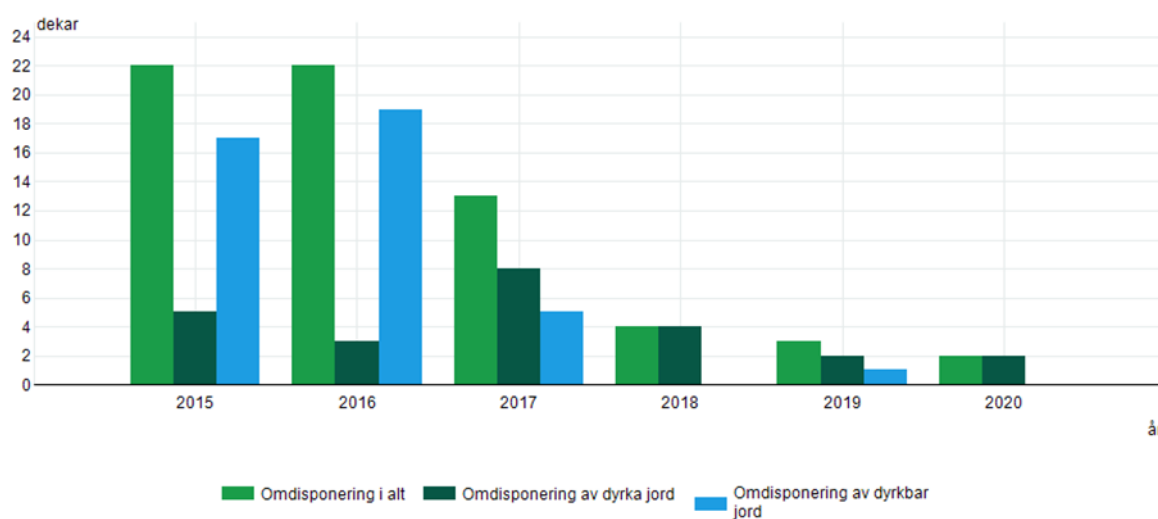


Kilde: Statistisk sentralbyrå

Jordvern handler om å sikre jordbruksarealene for varig fremtidig matproduksjon, og i størst mulig grad unngå at matjord omdisponeres og tas i bruk til andre formål. Den nasjonal jordvernstrategien ble vedtatt av Stortinget i 2015 og revidert i 2018. Gjennom strategien har Stortinget fastsatt et mål om at den årlige omdisponeringen av dyrka jord skal være under 4000 dekar og at målet gradvis skulle realiseres innen 2020.

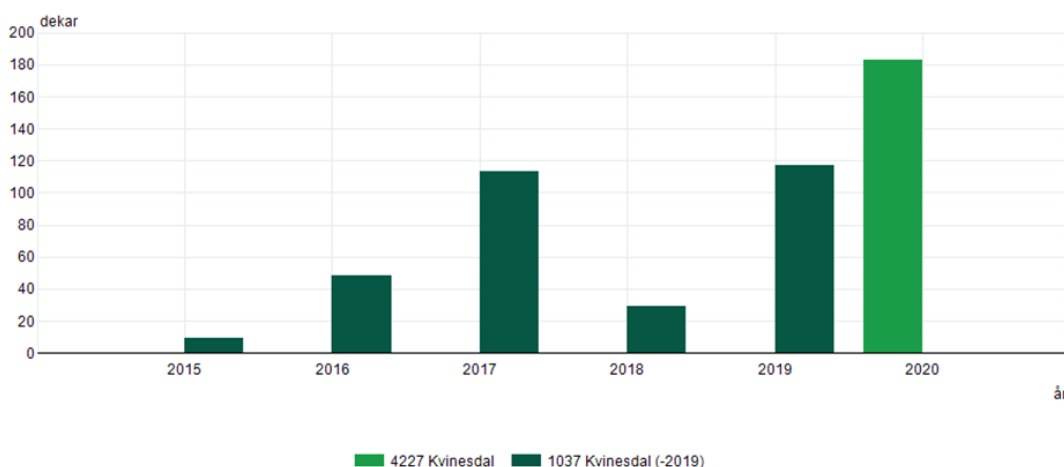
I følge SSB (KOSTRA) ble det i 2020 omdisponert 4 676 dekar dyrka jord til andre formål enn landbruk, mens det ble godkjent nydyrka areal på 21 641. Dyrkbar jord som ble omdisponert til andre formål utgjorde 7 355 dekar. Dette gir en samlet omdisponering til andre formål enn landbruk på 12 031 dekar.

Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord etter jordloven og plan- og bygningsloven i Kvinesdal for perioden 2015-2020:



Kilde: Statistisk sentralbyrå

Godkjent nydyrka areal (dekar) i Kvinesdal for perioden 2015-2020:



Kilde: Statistisk sentralbyrå

Jordbruket er en arealbasert næring som er avhengig av mengden og kvaliteten på jordressursene, dvs. den dyrka og den dyrkbare jorda og beiteressursene i inn- og utmark. Norge har relativt lite dyrka jord sammenlignet med andre land. Jordbruksarealene utgjør kun 3 % av det totale landarealet, der bare 1/3 av dette arealet er egnet for matproduksjon. Det tar århundre å danne god matjord. Jordsmonnet er dermed i praksis en ikke-fornybar ressurs. Et aktivt jordvern er derfor viktig for jordbruksnæringa, men det skaper også verdier for hele befolkningen i form av matsikkerhet, verdiskaping, turisme og muligheter for nye landbruksbaserte næringer, kultur- og miljøverdier og folkehelse.

Klimaendringer og befolkningsøkning gir utfordringer for verdens matforsyning. Av hensyn til lokal beredskap og matsikkerhet er det viktig at den dyrka jorda ivaretas, slik at man kan produsere mat i hele landet.

Flytting av dyrka jord er en form for fysisk kompensasjon av jordbruksareal, hvor man tar vare på selve jorda, men ikke det arealet som legger grunnlaget for eksisterende produksjon. Når det gjelder jordflytting, er det mange avveininger som må gjøres, blant annet:

- Egner jorda seg for flytting?
- Finnes det tilfredsstillende areal å flytte jorda til?
- Forhindrer fremmede arter flytting?

I tillegg er det viktig at selve flyttingen gjøres på en korrekt måte. Risikoen er stor for å forringe jordas avlingspotensiale drastisk, dersom jordflyttinga ikke gjøres riktig. Nydyrking vil sjelden fullt ut kunne erstatte nedbygd areal. Et nedbygd jordbruksareal kan aldri igjen dyrkes opp. Nydyrking kan komme i konflikt med hensynet til naturmangfold, kulturminner, friluftsinnteresser med mer.

Kommunen har en viktig rolle i å ivareta det nasjonale jordvernmålet fordi kommunen har hovedansvaret for arealforvaltningen lokalt. Jordloven og plan- og bygningsloven regulerer i dag kommunens forvaltning av jordbruksarealene. Kommunal planlegging etter plan- og bygningsloven er likevel det viktigste virkemiddelet for å sikre jordbruksarealene fordi jordlovens virkeområde (nedfelt i § 2) er betinget av hvordan arealsituasjonen er i det aktuelle området.

De beste jordbruksarealene ligger ofte der utbyggingspresset er størst, og det er i mange tilfeller ulike interesser knyttet til arealer med attraktiv beliggenhet. I *Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019-2023* er det uttrykt en forventning om at viktige jordbruksområder sikres gjennom langsiktige utbyggingsgrenser. I Statlige planretningslinjer for samordnet bolig- areal- og transportplanlegging heter det at fortetningspotensialet bør kartlegges når det vurderes å omdisponere verdifull dyrket eller dyrkbar jord.

Jordbruket er en av de næringene som kan bli hard rammet av klimaendringer. Økt nedbør, store nedbørsmengder på kort tid og lengre tørkeperioder og mildere vintre påvirker jordsmonnet og matproduksjonen. Der det er snakk om omdisponering er det viktig å ta hensyn til jordas verdi i lys av klimaendringer:

- Jord kan lagre store mengder vann og er en buffer mot flom.
- Jord som har god toleranse for både tørke og store vannmengder blir spesielt viktig i framtida.
- Variasjon i jordsmonnet gir større robusthet når værforholdene blir mer utfordrende.

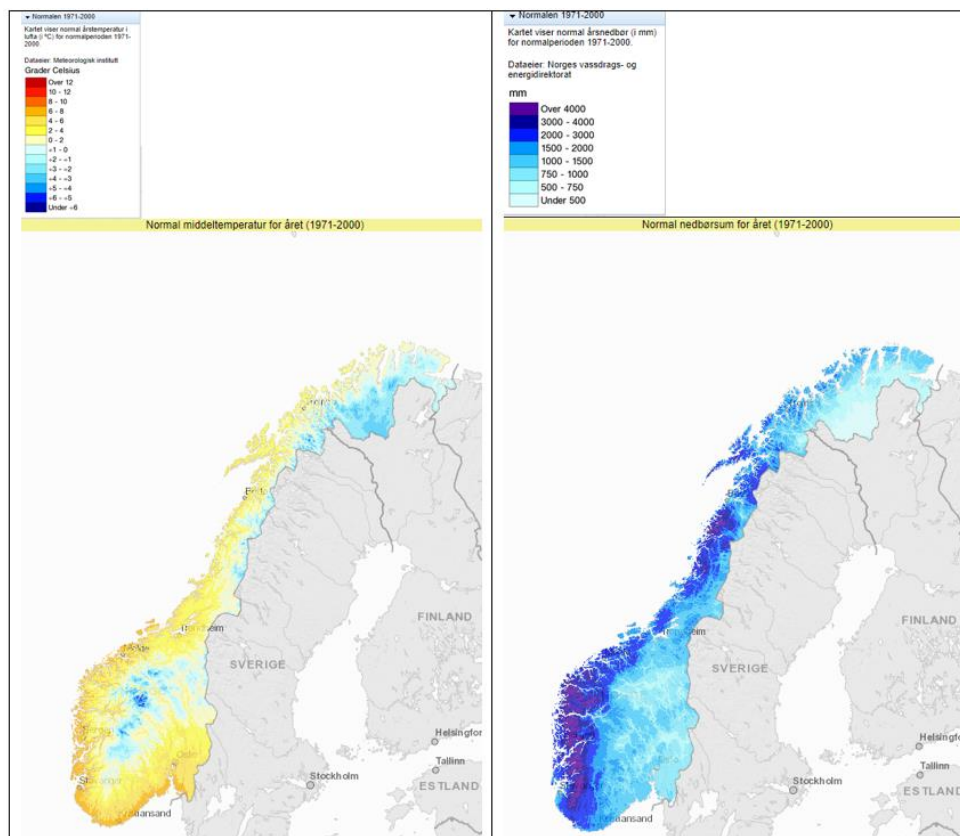
Den 15. juni 2021 ble det avholdt dialogmøte med Kvinesdal Bondelag hvor formålet med møtet var å få frem Bondelagets synspunkter og vurderinger for å sikre ressursgrunnlaget for jordbruksnæringa i kommunen i den overordnede arealstrategien. Temaer på møtet:

- Om Øyelsetta
- Spredt bosetting i LNF-områder
- Kårboliger
- Nydyrking
- Turstier
- Annet

Oppsummeringen fra møtet er nedfelt i et eget referat som er tilgjengelig på kommunens hjemmeside under menypunktet Kvinesdal 2040/Medvirkning/Innkomne synspunkt.

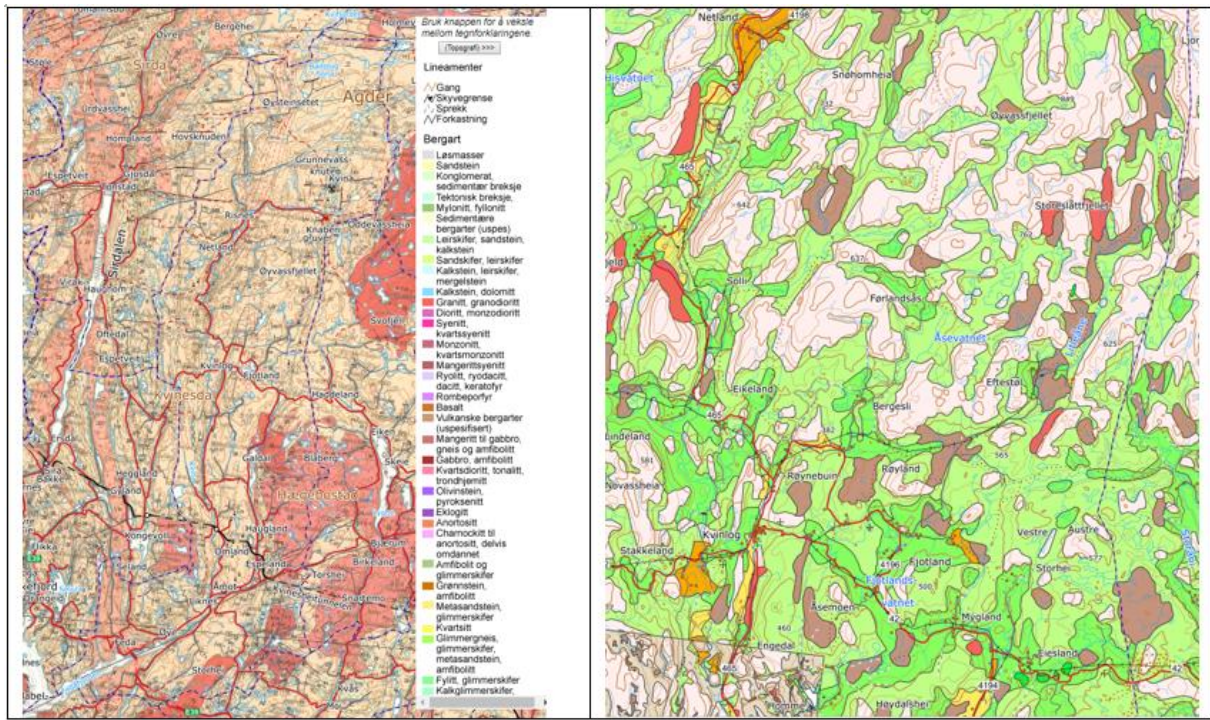
6.2 Naturmangfold

Som en kystkommune i den sørvestlige delen av landet setter kystklimaet med milde vintre og forholdsvis kjølige somre sitt preg på naturen. Likevel er gjennomsnittstemperaturen forholdsvis høy sammenlignet med landsdeler som ligger lenger mot nord.



Figur 7: Klimanormaler for perioden 1971-2000, til venstre temperatur og til høyre nedbør (kilde senorge.no).

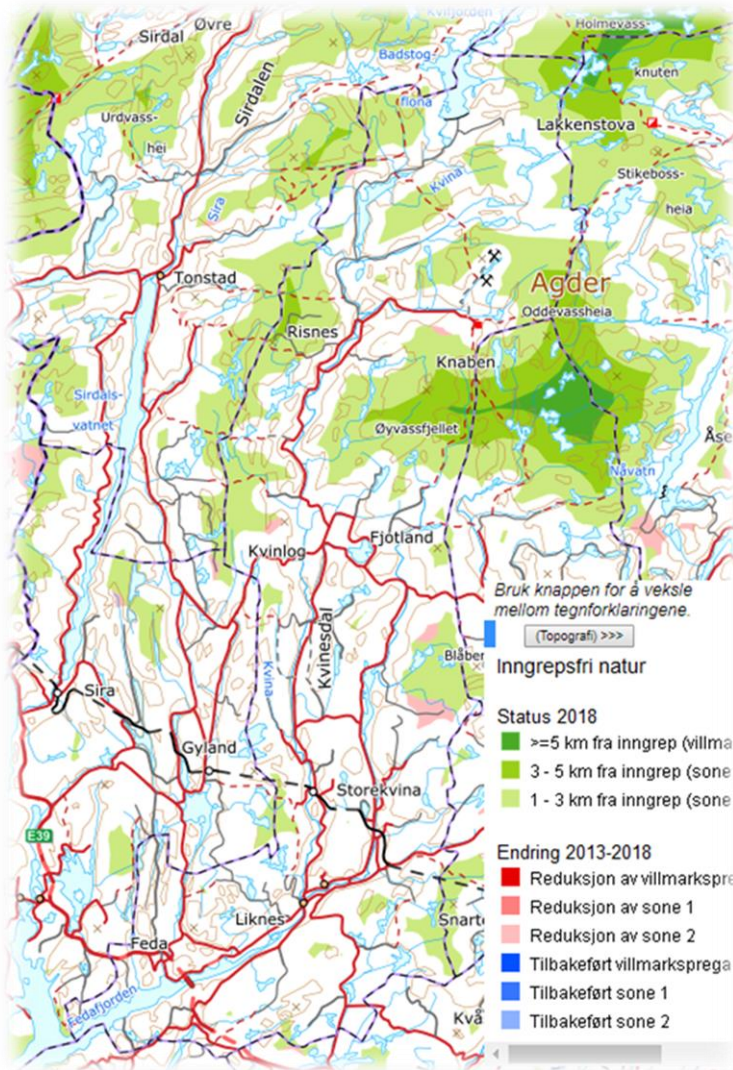
Sammen med andre faktorer som for eksempel berggrunn og løsmassedekke, vil klimaet påvirke naturmangfoldet i kommunen. Berggrunnen består for det meste av granitter og gneiser som forvitrer langsomt, noe som igjen vil påvirke vegetasjonen i området. Morenemasser (grønne farger), elveavsetninger (gule farger), torv og myr (brun farge) er vist i figuren under.



Figur 8: Utsnitt av bergrunnskart (til venstre) og løsmassekart (til høyre) Kvinesdal kommune (kilde NGU).

I tillegg kommer geologisk arv (spesielle landskapsformasjoner som for eksempel jettegryter, hommer og morener) som viser hvordan terrenget er bearbeidet over et lengre tidsrom.

Menneskelig påvirkning på naturen er i dag stor og inngrepsfri natur blir stadig mer sjeldent. Kartet nedenfor viser områder i Kvinesdal kommune som ennå ikke er utsatt for større naturinngrep (grønne farger).



Figur 9: Forekomster av kategorier inngrepsfri natur i Kvinesdal (kilde NGU).

Det vil være viktig å bevare natur som er særpreget og sjelden eller er typisk for regionen. Det vil også være viktig å se på arealenes helhetlige betydning både i forhold til utstrekning og tidsperspektiv/kontinuitet.

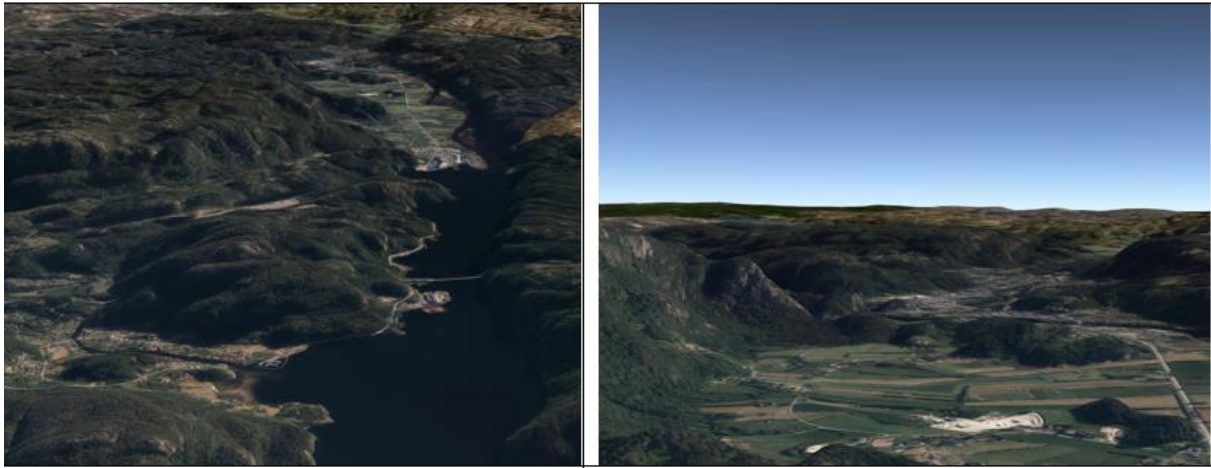
Forekomster av natur med få inngrep, natur i jordbrukets kulturlandskap (slåttemarker, kystlynghei mv.), edelløvskog samt villreinens leveområder er eksempler på verdifull natur.

Videre vil det være viktig å ta vare på natur som er knyttet til våtmarksområder, vann og vassdrag og til strandsonen langs sjøen. Myrområder bør også bevares av klimahensyn. Eksempler: Øvre del av Litlåna og Møskavassdraget som er båndlagt i kommuneplanens arealdel.

En bærekraftig arealbruk som gjør at naturmangfoldet bevares også for kommende generasjoner betinger at det ved arealplanlegging og utbygging i Kvinesdal kommune foretas vurderinger knyttet til forekomster av utvalgte naturtyper, prioriterte arter, rødlistearter, svartelistearter (ansvar for å forhindre spredning), ansvarsarter, økologiske sammenhenger mv.

6.3 Landskap

Naturlandskapet omfatter landformasjonene med fjord, daler og fjellområder. Ikke bare topografien i seg selv, men også berggrunn, løsmasser, vegetasjon og den historiske utviklingen av naturen gjennom lang tid utgjør dagens landskap som i stor grad bidrar til kommunens særpreg og identitet.



Figur 10: Bildet til venstre: Feda og Øyesletta, bildet til høyre: Øyesletta og heiområder innenfor (kilde Norge i bilder).

Naturlandskapet vil lokalt kunne endres ved terrengbearbeidelse som masseuttak og større utfyllinger. Vegbygging og andre større utbyggingsprosjekter (næring, bolig) er eksempler på tiltak som ofte bryter opp helheten og representerer endringer i det landskapsbildet vi ser. Valg av lokalisering og løsninger kan gjøre sårene i landskapet mindre synlige. Vurderinger knyttet til landskap må rutinemessig inngå i kommunens arealplanlegging og byggesaksbehandling.

Kulturlandskapet omfatter ikke bare jordbrukets kulturlandskap, men også andre typer landskap som er preget av menneskelig aktivitet, f. eks. knyttet til tidligere gruvedrift på Knaben. Dette landskapet er vurdert som ett av flere kulturlandskap av nasjonal verdi (KULA-registeret) og er knyttet til molybdenforekomster og tidligere gruvedrift. Kulturlandskapet og dets historie er et viktig element i byggingen av områdenes identitet. Kunnskapsformidling er viktig.

6.4 Kulturminner

Automatisk fredete kulturminner er regulert av kulturminneloven og skal avsettes med båndleggingssoner i kommunens arealplaner og forvaltes i tråd med kulturminnelovens bestemmelser.

Kulturminner knyttet til tidligere landbruksdrift, drifteveger og hellere bør ivaretas, spesielt der disse kan settes inn i en større sammenheng eller har hatt en spesiell betydning for lokalsamfunnet.

6.5 Sjø- og vassdrag

Fedafjorden har bratte fjellsider som stuper ned i fjorden. Det er enkelte mindre områder innerst i fjorden og på Feda som er mer tilgjengelige og kan utnyttes. Statlig sikret

friluftsområde Sandebukta/Bines. Friluftsområder på Haugelandsstrand, Forenesodden, Tangen-Hålandsstrand og Rørvik. Industri inne i enden av fjorden (området Kvinaosen til Lervik) og på Angholmen.

Feda har egen småbåthavn og har dermed potensiale som utgangspunkt for friluftsliv på sjøen. Dette er det eneste tettstedet i kommunen med direkte tilknytning til sjøen. Den eldre sjøbu-bebyggelse er med på å gi stedet sitt særpreg. Lenger ute i fjorden ligger Haugelandsstrand som er tilrettelagt og fungerer som et fint turmål ved sjøen. På motsatt side ligger Hålandsstrand og Tangen som kan nås med båt eller til fots.

Strandsonen er i forbindelse mellom land og sjø, og 100 metersbelte langs sjø har siden 1960-tallet hatt et særskilt vern i lovverket. Hvordan strandsonen skal forvaltes i ulike deler av landet er nedfelt i statlige planretningslinjer for differensiert forvaltning av strandsonen langs sjøen. Retningslinjene deler landet inn i tre soner i forhold til hvor strengt vernet skal være. Kvinesdal kommunens arealer inngår i sone 2, der presset på arealene er vurdert å være stort.

Kvina med sidegrenen Litlåna er hovedvassdraget i kommunen. Flere av kommunens tettsteder ligger langs dette. Nedre del av Kvina er lakseførende. Laksefiske er her en viktig aktivitet.

Møskavassdraget, som er en del av Lyngdalsvassdraget som er vernet, er vist med båndleggingssone i kommuneplanens arealdel. Det finnes en del eldre fritidsboliger langs vassdraget, men i dag er byggegrense langs vassdraget på 100 meter (jf. kommuneplanens bestemmelser).

Fedavassdraget munner ut i Fedafjorden ved Feda og er med på å danne grunnlaget for bebyggelse og utvikling av Feda, bl. a. gjennom de muligheter som er til stede for fortøyning og oppbevaring av båter (sjøbu-bebyggelse).

Det er rikspolitiske retningslinjer for vernede vassdrag. Retningslinjene skal legges til grunn for kommunens planlegging etter plan- og bygningsloven. Formålet med retningslinjene er å bevare et representativt utvalg av norsk vassdragsnatur for ettertiden.

7.0 Forslag til overordnede arealprinsipper i ny samfunnsdel Kvinesdal 2040

Forslag til overordnede arealprinsipper tar utgangspunkt i de fire hovedtemaene som er beskrevet i dette dokumentet. Arealstrategien angir noen hovedprinsipper som gir føringer for det videre arbeidet med bestemmelser, retningslinjer og øvrige strategiske grep i arealdelen.

Senterstruktur og stedsutvikling

- Kommunesenteret Likenes skal videreutvikles med vekt på attraktivitet og inneha sentrale kommuneadministrative funksjoner og tilby et bredt spekter av handel, næring, boliger, kultur, offentlig og privat tjenesteyting.

- Lokalsentrene Feda, Storekvina og Kvinlog skal videreutvikles innenfor handel, næring, bolig, kultur, offentlig og privat tjenesteyting rettet mot lokalsenteret og tilhørende omland, dimensjonert for å dekke lokale behov.
- Nærsentrene Austerdalen, Øvre Austerdalen, Netland, Øye og Åmotsmarka skal videreutvikles med møteplasser for lokalmiljøet og tjenester for å dekke daglige behov.
- Stedsutvikling som bygger videre på og forsterker eksisterende stedsidentitet, arkitektur- natur-, kultur- og landskapsverdier.
- Sikre at møteplasser og andre fellesareal har høy kvalitet både estetisk og materielt og at de kan brukes av alle aldersgrupper.

Utbyggingsmønster

- Fortetting og transformasjon skal vurderes før nye områder tas i bruk til utbyggingsformål.
- Boligutbygging skal fortrinnsvis skje i eller nær eksisterende tettsteder slik at eksisterende teknisk- og sosial infrastruktur styrkes.
- Ved utvikling av nye boligområder skal det stilles krav til varierte boligtyper- og størrelser for å sikre en differensiert boligstruktur.
- Ved planlegging av nye bo- og nærmiljøer skal trafiksikkerhet, universell utforming, god arkitektonisk utforming, bokvalitet og gode uteområder vektlegges.
- Det skal legges til rette for spredt boligbygging i LNF-områdene etter kriterier som fastsettes i kommuneplanens arealdel.
- Det skal sikres og utvikles arealer til offentlig og privat tjenesteyting i kommunesenteret Liknes og i lokalsentrene som allerede har slike funksjoner.
- Bygging skal ikke finne sted i områder hvor det ikke er mulig å oppnå tilstrekkelig sikkerhet for liv og helse. Ved all planlegging skal det tas hensyn til klimaendringene.

Næringsutvikling

- Det skal sikres næringsarealer som gir mulighet for utvikling av eksisterende og ny næringsvirksomhet. Virksomheter med lav arbeids- og besøkstetthet skal søkes lokalisert nær hovedvegnettet.
- Nye kontorarbeidsplasser bør søkes lokaliseres til kommunesenteret Liknes.
- Eksisterende og nye næringsområder skal ha god arealutnyttelse og ivareta hensynet til estetikk og grønnstruktur.

Grønnstruktur og friluftsliv

- Det skal sikres en sammenhengende grønnstruktur som bidrar til økt trivsel, gode rekreasjonsmuligheter, naturmangfold og bedre bedreskap mot skader som følge av flom og overvann.
- Grønnstrukturen skal være sammenhengende, nær, variert og naturbasert.
- Det skal legges til rette for et variert friluftsliv ved å sikre friluftsområder og atkomsten til disse ved planlegging og utbygging.

Bærekraftig arealbruk

A. Jordvern

Det skal tas vare på dyrka og dyrkbar jord gjennom et strengt jordvern.

- Det tillates ikke at dyrka og dyrkbar jord bygges ned. Fulldyrka jord kan kun omdisponeres når det er svært viktige samfunnsmessige interesser som ikke kan løses uten at fulldyrka areal omdisponeres. Ved omdisponering skal det pålegges kompensierende tiltak, som flytting av matjord og etablering av erstatningsarealer.
- Landbruksnæringa skal gis forutsigbare vilkår ved å opprettholde/innføre langsiktig grense for landbruk og kjerneområde for landbruk. Disse arealene skal ha et høyt jordvern og det skal sikres buffersoner mellom dyrka jord og utbyggingsområder.

B. Natur/landskap/kulturminner

- Viktige naturområder, naturmangfold og kulturlandskap skal sikres i arealplaner.
- Områder langs sjø, vann og vassdrag skal ivaretas til beste for allmennheten og naturmangfoldet ved planlegging og utbygging.
- Nyere tids kulturminner som er viktige for kommunens lokalhistorie og identitet skal sikres gjennom arealplaner.